

KO'NIYA SULTONLIGINING TASHKIL TOPISHI XORIJIY TADQIQOTLAR NIGOHIDA

Rahimjonov Fayozbek Mirkomil o'g'li

Farg'ona davlat universiteti talabasi

rahimovfayozbek08@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Ko'niya sultonligining tashkil topishi, rivojlanishi, mintaqada real kuch sifatida ajralishi, Saljuqiylar bilan munosabatlarining tarixi, salib yurishlari paytida Ko'niya sultonlarining yurgazgan siyosati kabi masalalar xorijiy tadqiqotlar tahlilida taqdim qilinadi.

Kalit so'zlar: Anadoli, Saljuqiylar, Ko'niya, Kichik Osiyo, salib yurishlari.

ABSTRACT

In this article, issues such as the establishment and development of the Koniya Sultanate, its separation as a real power in the region, the history of relations with the Seljuks, and the policy of the Koniya sultans during the Crusades are presented in the analysis of foreign studies.

Key words: Anatolia, Seljuks, Konya, Asia Minor, crusades.

KIRISH (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION)

Hozirgi globallashgan zamonda tarixning turli masalalarini o'rganish ustuvor masala sifatida talqin qilinmoqda, xususan tarixiy tajribalarning keng miqiyosda bilish, ulardan kerakli xulosalarni chiqarilishi esa o'z navbatida ushbu soha vakillari uchun eng kerakli unsur hisoblanadi. Yurtboshimiz Sh.M.Mirziyoyev: "Milliy ma'naviyatimizni rivojlantirish, uni xalqimiz, ayniqsa, yoshlarimiz hayotiga singdirishda ijtimoiy-gumanitar fanlarning ahamiyati juda katta. Afsus, bu fanlar rivoji zamondan ortda qolmoqda. Xususan, biz uchun nihoyatda dolzarb bo'lgan tarix fani ham bundan mustasno emas. Tarixga oid ilmiy tadqiqot ishlari asosan bayonchilik, publitsistik usulda olib borilmoqda. Natijada, olis va yaqin o'tmishimizdagi ko'pgina voqealar mohiyati, ularni yuzaga keltirgan omillar va tarixiy qonuniyatlar ochilmasdan qolmoqda" – deb ta'kidlaydi[1:464]. Darhaqiqat jahon tarixida yuz bergan jarayonlar va ularning insoniyat hayotiga qilgan ta'sirlarini chuqur anglash hamda xulosa chiqara bilish tarixchi uchun kerakli unsurdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA (ЛИТЕРАТУРА И МЕТОДОЛОГИЯ / METHODS)

Ushbu ilmiy ishimiz doirasida biz Xorijiy adabiyotlarning ayrim asarlaridan foydalangan holda mavzuyimizning mohiyatini ochib berishga harakat qilamiz hamda ish doirasida asosan o'zbek o'quvchilari uchun holisona fikrlarimizni taqdim etib boramiz. Mavzuning mohiyatini ochishda asosan Oxford University press nashri tomonidan tavsiya etilgan mavzuga oid adabiyotlardan foydalanamiz.

NATIJALAR (РЕЗУЛЬТАТЫ / RESULTS)

Rum sultonligi saljuqiy turklar tomonidan bosib olingan Vizantiya hududlari va Anadoludagi xalqlar (Rum) ustidan, Manzikert jangidan (1071) keyin Anadoluga kirganlaridan so'ng tashkil etilgan madaniy jihatdan turk- fors sunniy musulmon davlati . Rum nomi o'rta asr Sharqiy Rim imperiyasi va uning xalqlari uchun sinonim edi, chunki u zamonaviy turk tilida saqlanib qolgan nom oromiy dan olingan Qadimgi Rim uchun Parfiya (frwm) nomlari, o'zi oxir-oqibat yunoncha P'nmātoi (Romaioi) dan olingan [2:15].

Rum sultonligi 1077-yilda, Markaziy Anadoludagi Vizantiya viloyatlari Manzikert jangida (1071) bosib olinganidan atigi olti yil o'tgach, Sulaymon ibn Qutalmish boshchiligida Buyuk Saljuqiylar imperiyasidan ajralib chiqdi. Uning poytaxti avval Nikeyada, keyin esa Ikoniyada bo'lgan . U 12-asr oxiri va 13-asr boshlarida O'rta yer dengizi va Qora dengiz sohillaridagi asosiy Vizantiya portlarini egallashga muvaffaq bo'lganida o'z qudratining cho'qqisiga yetdi . Sharqda sultonlik Van ko'liga yetib bordi . Eron va O'rta Osiyodan Kichik Osiyo orqali savdo qilish karvonsaroylar tizimi orqali rivojlangan. Ayniqsa, bu davrda genuyaliklar bilan mustahkam savdo aloqalari shakllangan. Boylikning ortishi saltanatning Vizantiya Anadulusini bosib olgandan keyin tashkil topgan boshqa turk davlatlarini: Danishmendidlar, Mengujeq xonadoni, Saljuqiylar, Artuqiylarni o'zlashtirishiga imkon berdi

MUHOKAMA (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION)

Saljuqiy sultonlar salib yurishlarining eng og'ir yukini ko'tardilar va oxir-oqibat 1243-yilgi Ko'sedag' jangida mo'g'ullar bosqiniga taslim bo'ldilar . 13-asrning qolgan qismida saljuqiylar Ilxonlikning vassallari sifatida harakat qildilar Ularning hokimiyati 13-asrning ikkinchi yarmida parchalanib ketdi. Ilxonlik saljuqiylarning oxirgi vassali sultoni Mesud II 1308-yilda o'ldirilgan. Saljuqiylar davlatining parchalanishi ortda ko'plab kichik Anadolu beyliklarini (turk knyazliklarini) qoldirdi, ular orasida Usmonlilar sulolasi ham bo'lib , oxir-oqibat qolganlarini zabt etdi. Anadoluni qayta birlashtirib, Usmonli imperiyasiga aylandi [3:16].

Ushbu sultonlikning tashkil topishi aynan Manzikert jangidan keyin sodir bo'lgan, keling ushbu jang tafsilotlarini ko'rib chiqaylik. Malazgirt jangi (turkcha:

Malazgirt Meydan Muharebasi) — Vizantiya imperiyasi va Saljuqiylar imperiyasi oʻrtasida 1071-yil 26-avgust kuni Malazgirt yaqinida boʻlib oʻtgan jang.

Ushbu jangning tarixdagi ahamiyati juda baland hisoblanib, Vizantiya qoʻshinlarining magʻlubiyati va imperatorning asir tushishi orqali Vizantiyaning Onadoʻli va Armanistondagi hokimiyatiga putur yetdi va keyingi yillarda Onadoʻli asta-sekin turklasha boshladi. Gʻarbga XI asrda koʻchib oʻtgan koʻplab turklar Malazgirt jangini Kichik Osiyoga kirish kaliti sifatida bilishgan.

Jangning butun qiyinchiliklarini sharqiy va gʻarbiy Tagmatadan kelgan Vizantiya armiyasining professional askarlari boshdan kechirdilar, chunki koʻp sonli yollanma askarlar va Onadoʻlidan yigʻilganlar erta qochib qolishdi va jonlari omon qoldi. Malazgirt jangidagi magʻlubiyat Vizantiya imperiyasi uchun falokatli oqibatlar olib keldi. Magʻlubiyat natijasida imperiyada fuqarolar urushi va iqtisodiy tanazzul yuz berdi. Buning oqibatida imperiya oʻz chegaralarini munosib himoya qila olmadi va turklar ommaviy Onadoʻliga hujum qilib, koʻchib kela boshladilar. Kichik Osiyoga ommaviy koʻchib kelgan saljuqiy turklar 1080-yilda Onadoʻlining 78,000 km² hududini egallab olgan edilar. Vizantiyada ichki nizolar Aleksey I (1081-1118) imperiyada vaziyatni barqarorlashtirguniga qadar oʻttiz yil davom etdi [4:120].

Tarixchi Thomas Asbridge shunday deb yozgan: „1071-yilda saljuqiylar Malazgirt jangida imperator qoʻshinini tor-mor etishdi va tarixchilar buni yunonlar uchun mutlaqo halokatli burilish deb hisoblamasalar-da, ammo bu magʻlubiyat juda katta muvafaqqiyatsizlik edi“. Ushbu jangda tarixdagi birinchi va yagona Vizantiya imperatorining musulmon qoʻmondoniga asir boʻlishi kuzatildi.

Saljuqiylarga qarshi safarga Romanosga Andronicus Ducas yoʻldoshlik qildi. Armiyada gʻarbiy va sharqiy viloyatlardan 5,000 dan jangchilar mavjud edi. Ushbu jangchilarga markaziy dala armiyasining (Tagmata) uzoq vaqtdan beri tashkil etilgan muntazam boʻlinmalari (Heteria, Scholai va Straelati) kiradi. Armiyaning mahalliy Vizantiya harbiy birliklari orasida sharqiy va gʻarbiy harbiy hududlardagi viloyat qoʻshinlari ham bor edi. Malazgirtidagi orqa qoʻriqchilar asosan Andronicus Ducas boshchiligidagi chegara lordlarining (archontes) shaxsiy askarlari va dehqonlardan iborat edi. Roussel de Bailleuli buyrugʻi ostida 500 ta frank va norman jangchilar, turkiy qipchoq va bijanaklar va bolgar jangchilari, Antioxiya gersogi qoʻl ostida Gruziya va Armaniston askarlari va Varang gvardiyasi, umumiy 40,000 jangchilar toʻplandi [5:19].

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION)

Sulton Qilij Arslon I Anadoluni zabt etgan va Rum Saljuqiylar sultonligi asoschisi Sulaymonshohning oʻgʻli edi. U tarqatib yuborilgan turk ittifoqini qayta tiklash, Vizantiya imperiyasiga qarshi kuchliroq pozitsiyani egallash va oʻz yerlarini kengaytirish borasidagi saʼy-harakatlari bilan eʼtirof etilgan. Uning turklarni

Anadoludan quvib chiqarish uchun 1096-yildan boshlab yurish qilgan salibchilar qo‘shinlariga qarshi kurashi ajoyib qahramonlik edi. Muhim tafsilot sifatida u salibchilarga qarshi chiqqan birinchi turk yetakchisi ham edi. Qilij Arslonning salibchilar bilan birinchi to‘qnashuvi Per L’Hermit boshchiligidagi xalq salib yurishiga qarshi bo‘lib, birinchi salib yurishining asosiy qo‘shinlari uchun debochadir. 1096-yil iyul oyi oxiri yoki avgust oyining boshlarida Konstantinopolga yetib kelgan armiya 1096-yil 6-avgustda Bosfor bo‘g‘ozidan o‘tib, 1096-yil kuzida Yalova yaqinidagi Kibotos (Civetot) harbiy qarorgohiga yetib keldi, bu ularning Saljuqiylar chegaralariga yaqin kelganligini ko‘rsatdi. Rum sultonligi. Sentyabr oyidan boshlab salibchilar turklar yerlariga butunlay kirib, Rum sultonligining poytaxti Nikea va uning atrofida bosqinlar uyushtirdilar. Bu Qilij Arslon salibchilar haqida birinchi marta bilib oldi. U ularga qarshi qo‘shin yubordi, lekin ular muvaffaqiyatsizlikka uchradi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Mirziyoyev, Sh.M.(2021). Yangi O‘zbekiston strategiyasi. O‘zbekiston.
2. Nicolle D. Nicopolis 1396: The Last Crusade. – Osprey Publishing, 1999.
3. Thomas S. Asbridge The Crusades. – L.: London publishing, 2010. – P. 27.
4. Küçüksipahioğlu.“Türklerle Haçlıların İlk Karşılaşması: Drakon Savaşı”. – Turkince, 2012.
5. Adle C., Palat M.K., Anara.T. History of civilization of Central Asia / Vol. VI. Towards of cotemporary period: from the mid-nineteenth to the end of the twentieth century. UNESCO publishing, 2005.
6. Adle C., Habib I. History of civilization of Central Asia/ Vol. V. Development in contrast: from sixteenth to mid-nineteenth century. UNESCO publishing, 2003.
7. Bosworth C.E., M.S. Asimov. History of civilization of Central Asia/ Vol. IV. The age of achievement: A.D. 750 to the end of fifteenth of century. UNESCO publishing, 2000.